

УДК 904:666.75(477.86–21 Галич)

**ГАЛИЦЬКІ КЕРАМІЧНІ ПЛИТКИ З КОЛЕКЦІЇ
АРХЕОЛОГІЧНОГО МУЗЕЮ ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
(МАТЕРІАЛИ ДО КАТАЛОГУ)**

Віталій ЛЯСКА
Ольга МІНЕЙКО
Галина ВІТВІЦЬКА

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів 79000, Україна
e-mail: soler@ukr.net*

Керамічні плитки були важливим елементом декору сакральної монументальної архітектури княжого Галича. У статті подано опис та типологію плиток, які походять з розкопок у Крилосі 1938 та 1947 рр. і зберігаються у колекції Археологічного музею Львівського університету. Проаналізовано їх місце серед аналогічних пам'яток, особливу увагу автори зосередили на семантиці зображень.

Ключові слова: Галич, керамічні плитки, сакральна архітектура, семантика, каталог.

Археологічні дослідження на терені стольного Галича беруть свій початок з 1880-х років, коли професор Львівського університету І. Шараневич віднайшов фундаменти декількох храмів княжої доби¹. Потрібно сказати, що наразі сакральна монументальна архітектура Галича є найкраще вивченою з-поміж усіх архітектурних об'єктів міста². Невід'ємним компонентом інтер'єру галицьких церковних та палацових комплексів були керамічні плитки (далі ГКП), які вважаються унікальними мистецькими

¹ Szaraniewicz I. O rezultatach poszukiwań archeologicznych w okolicy Halicza w r. 1883 // Prz. A. – Lwow, 1883. – Z. III. – S. 3–9; Ejud. O rezultatach poszukiwań archeologicznych w okolicy Halicza w roku 1884 i 1885. – Lwow, 1886. – 90 s.; Zacharjewicz J. Wykopiska w Załukwi nad Dniestrem // Dzwignia. – Lwow, 1882. – Zesz. 9–10. – S. 139–140, 152–153 etc.

² Детальніше див: Szaraniewicz I. O rezultatach poszukiwań archeologicznych w okolicy Halicza w roku 1884 i 1885. – Lwow, 1886. – 90 s.; Peleński J. Halicz w dziejach sztuki średniowiecznej na podstawie badań archeologicznych i źródeł archiwalnych. – Krakow, 1914. – 221 s.; Пастернак Я. Старий Галич (археологічно-історичні досліді у 1850–1943 рр.). – Івано-Франківськ, 1998. – С. 70–143; Лукомський Ю. Архітектурно-планувальна структура хрестовобаневих церков XII–XIII ст. давнього Галича. Автореф. дис... канд. архітектури. – Львів, 2005. – 23 с. та ін.

творами Галицької землі з огляду на свої декоративні рельєфні зображення³. Їх датування коливається в межах середини XII–першої половини XIII ст.⁴ ГКП посідають вагомe місце серед рухомого матеріалу, виявленого Я. Пастернаком⁵, В. Гончаровим⁶, М. Каргером⁷, В. Ауліхом⁸, Б. Томенчуком⁹ та іншими дослідниками під час археологічних досліджень давнього Галича. Окрім того керамічні плитки з рельєфним зображенням зафіксовані у Василеві¹⁰ та Володимирі¹¹. Тому закономірним є розгляд та різноманітні інтерпретації цих артефактів у низці узагальнюючих праць історико-археологічного та мистецтвознавчого характеру¹².

У пропонованій статті авторами вводиться в науковий обіг кільканадцять ГКП, які зберігаються у фондах Археологічного музею Львівського університету. Опис цих пам'яток здійснюється в сукупності з коротким історіографічним оглядом їх типології та аналізу семантики зображень.

³ Раппопорт П. А. Строительное производство Древней Руси X–XIII вв. – СПб., 1994. – С. 51; Кошовий О. П. Галицькі керамічні плитки XII–XIII ст. (Генеза. Іконографія. Семантика). Автореф. дис... канд. мистецтвознавства. – Львів, 1997. – С. 15.

⁴ Малевская М. В., Раппопорт П. А. Декоративные керамические плитки древнего Галича // Slovenska archeologia. – Bratislava, 1978. – R. XXVI–1. – S. 92.

⁵ Пастернак Я. Старий Галич (археологічно-історичні дослідження у 1850–1943 рр.). – С. 96, 245.

⁶ Гончаров В. К. Археологічні дослідження давнього Галича в 1951 р. // АП УРСР. – К., 1955. – Т. 5. – С. 29–30.

⁷ Каргер М. К. Основные итоги раскопок древнего Галича в 1955 году // КСИА АН СССР. – М., 1960. – Вып. 81. – С. 64.

⁸ Ауліх В. В. Звіт про польові дослідження Галицького заgonу Прикарпатської археологічної експедиції ІСН АН УРСР за 1979 р. // Наук. архів відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Оп. 2. – Од. зб. 766. – Львів, 1980. – С. 13, 28–30 (рукопис) та ін.

⁹ Томенчук Б., Баран В. Археологія дерев'яних палацових комплексів княжого Галича // Вісник Інституту археології ЛНУ імені І. Франка. – Львів, 2007. – Вип. 2. – С. 35, 41.

¹⁰ Тимошук Б. А. Декоративные плитки XII–XIII вв. из Василева // КСИА АН СССР. – М., 1969. – Вып. 120. – С. 112–113.

¹¹ Малевская М. В., Раппопорт П. А. Декоративные керамические плитки древнего Галича. – S. 91.

¹² Старчук І. Д. Мистецькі пам'ятки феодального Галича. Ч. 1. Керамо-пластичні плитки. // Наук. архів відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів, 1946. – Од. зб. 57. – 71 с. (рукопис); Малевская М. В., Раппопорт П. А. Декоративные керамические плитки древнего Галича. – S. 87–98; Ткачук Т. М., Тимус К. Л. Галицькі керамічні плитки із рельєфними зображеннями та гончарні клейма (з фондів Історичного музею у с. Крилос Національного заповідника “Давній Галич” у м. Галич). – Галич, 1997. – 59 с.; Кошовий О. П. Будівельна кераміка України. – К., 1988. – С. 45–51; Його ж. Галицькі керамічні плитки XII–XIII ст. (Генеза. Іконографія. Семантика). – 25 с. та ін.

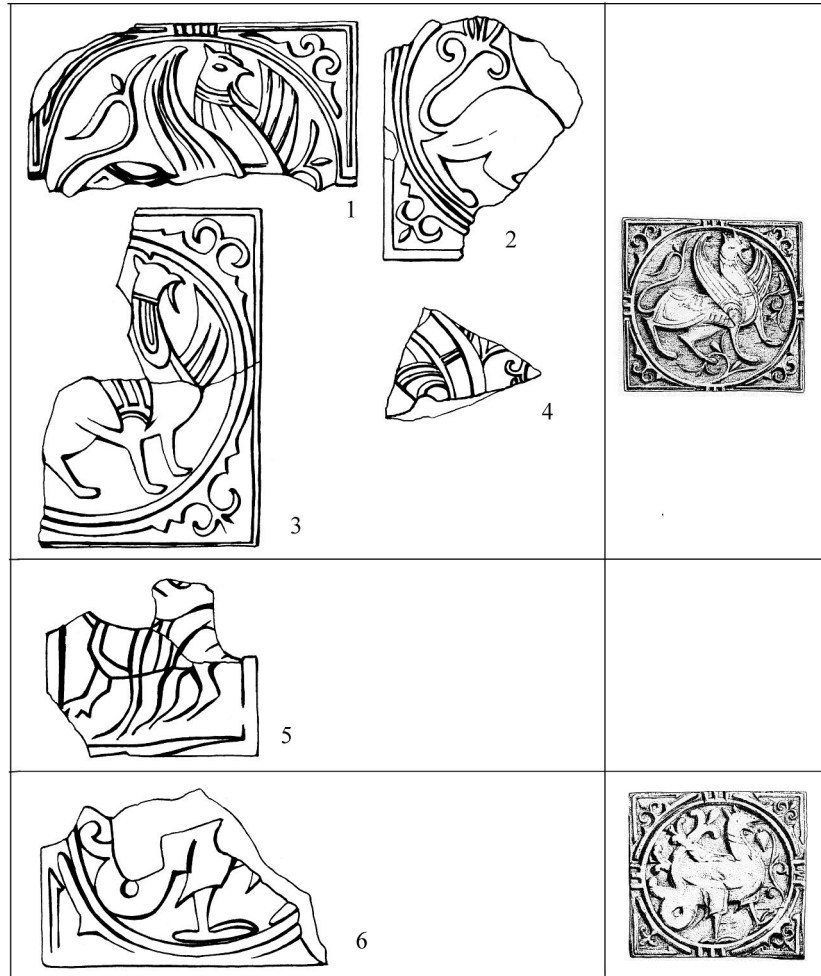

Рис. 1. Зображення грифонів (1–5), грифозмія (6) на ГКП з колекції Археологічного музею Львівського університету та їх реконструкції.

Fig. 1. Images of the griffins (1–5), griffin-snake (6) on the Halician ceramic tiles from the collection of the Archaeological museum of Lviv University and their reconstructions.

У колекції Археологічного музею знаходяться фрагменти 14 рельєфних ГКП зі зображеннями зооморфного та рослинного характеру. За польовим шифром встановлено, що вони походять з археологічних розкопок Галича 1938 та 1947 рр. Протягом 30-х років ХХ ст. терен Галича вивчав Я. Пастернак, який у 1938–1939 рр. зосередив свої дослідження на території

урочища Золотий Тік – ймовірному місці княжого двору¹³ (деякі плитки мають польовий шифр зі зазначенням назви цієї місцевості). Археологічними дослідженнями 1947 р. (вочевидь, розвідковими), можливо, керував Іван Старчук, основна увага якого у 1946–1949 рр. була зосереджена на Пліснеському городищі¹⁴.

ГКП з Археологічного музею не опубліковані, за винятком короткої згадки у переліку рухомих знахідок з урочища Золотий Тік, вміщеної у синтезованій праці Я. Пастернака¹⁵. Усі артефакти чотирикутної форми¹⁶, бічні краї ледь скошені, що очевидно треба пов'язувати з оздобленням їх поверхні технікою рельєфного відтиску-штампу у дерев'яній матриці¹⁷. Плитки світло-коричневого кольору (окрім № 2 у каталозі, яка сірого кольору), добре випалені, хоча деякі з них на зламі – сірого забарвлення. Рельєфне зображення присутнє на всіх плитках, середня висота рельєфу 0,3–0,4 см. На поверхні плиток не спостерігається слідів потертості (за винятком плитки № 5), тому, очевидно, вони слугували елементами вертикального декору інтер'єру. Дві з них вкриті поливою темно- та світло-зеленого кольорів (№ 5, 11). Особливо цікавою постає плитка № 5, кольорова гама якої є наступною: контури фантастичної тварини (грифона або пантери) виконані у сірому кольорі, а саме покриття поливою – у темно-зеленому. В цьому контексті варто згадати гіпотези деяких дослідників (З. Володченко¹⁸, В. Гончарова¹⁹) про можливий поліхромний емалевий розпис ГКП. На нашу думку, більш вірогідною виглядає думка О. Кошового. Він вважає, що поливою покривали всю верхню площину ГКП, а смуги та лінії іншого кольору з'явилися згодом внаслідок фізичного, механічного витерття надтонкого, на підвищених лініях рельєфу, полив'яного шару²⁰.

¹³ *Пастернак Я.* Старий Галич (археологічно-історичні дослідження у 1850–1943 рр.). – С. 214–221.

¹⁴ *Филипчук М.* Археологічні, мистецтвознавчі та педагогічні студії Івана Старчука // Записки НТШ. – Львів, 1993. – Т. ССХХV. Праці Історико-філософської секції. – С. 101–102.

¹⁵ *Пастернак Я.* Старий Галич (археологічно-історичні дослідження у 1850–1943 рр.). – С. 245.

¹⁶ Детальні обміри та опис ГКП з колекції Археологічного музею вказані у каталозі.

¹⁷ *Кошовий О. П.* Галицькі керамічні плитки XII–XIII ст. (Генеа. Іконографія. Семантика). – С. 11.

¹⁸ *Володченко З. А.* К вопросу о технике черни на Руси // КСИА АН СССР. – М., 1953. – Вып. 52. – С. 14–16.

¹⁹ *Гончаров В. К.* Художні ремесла // Історія українського мистецтва: В 6 томах. – К., 1966. – Т. 1. – С. 389.

²⁰ *Кошовий О. П.* До проблеми полив'яних покриттів галицьких керамічних плиток // Сакральне мистецтво Бойківщини. Третє наукове читання імені Михайла Драгана. – Дрогобич, 1998. – С. 188.

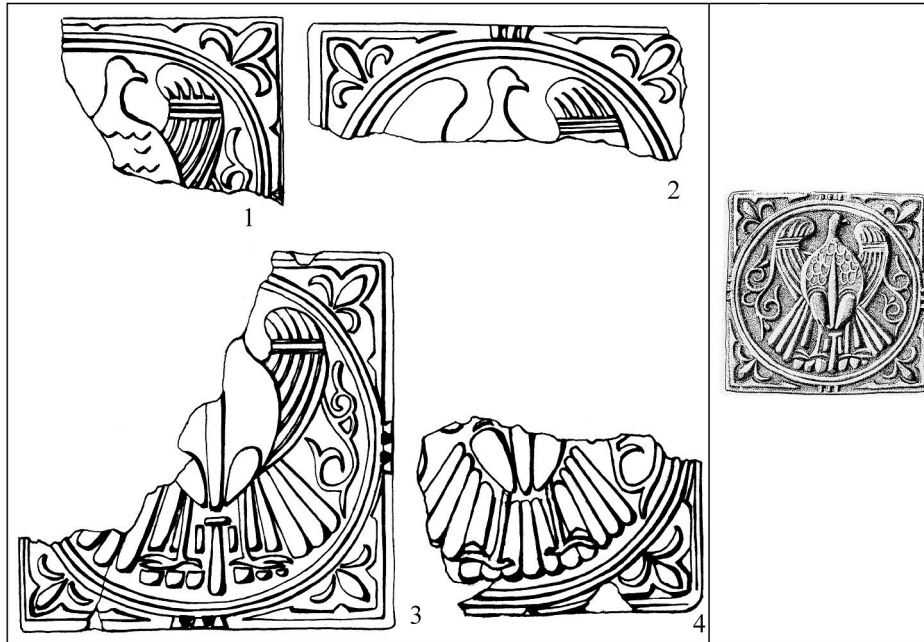

Рис. 2. Зображення орлів (1–4) на ГКП з колекції Археологічного музею Львівського університету та їх реконструкція.

Fig. 2. Images of the eagles (1–4) on the Halician ceramic tiles from the collection of the Archaeological museum of Lviv University and their reconstruction.

Численні знахідки ГКП, їхні варіації у технічному та стилістичному вирішеннях, обумовили різноманітні типології цих артефактів²¹. Першою такою спробою можна вважати класифікацію І. Старчука. На думку дослідника, в іконографічному плані ГКП поділяються на три види: 1) із зображенням орлогрифів; 2) зі зображенням птахів; 3) з рослинними орнаментами²². За цією типологією більшість ГКП з колекції Археологічного музею належить до перших двох типів зі зооморфними зображеннями (грифонів, орлів тощо).

Більш детальною є типологія, розроблена М. Малевською та П. Раппопортом. Дослідники поділили ГКП на два типи. Плитки І типу квадратної форми з середніми розмірами 14×13 см, рідше 12×11 см, та товщиною 1,5–1,7 см. Більшість плиток цього типу покрито поливою одного

²¹ Старчук І. Д. Мистецькі пам'ятки феодального Галича. Ч. 1. Керамо-пластичні плитки. – С. 4; Малевская М. В., Раппопорт П. А. Декоративные керамические плитки древнего Галича. – S. 87–92; Кошовий О. П. Галицькі керамічні плитки XII–XIII ст. (Генеза. Іконографія. Семантика). – С. 14–15.

²² Старчук І. Д. Мистецькі пам'ятки феодального Галича. Ч. 1. Керамо-пластичні плитки. – С. 4.

з трьох кольорів: жовтого, зеленого або коричневого. Натомість ГКП II типу не покриті поливою, за винятком декількох екземплярів. На відміну від I типу, зображення тут розташовані в колі (часто подвійному). Окрім того, їх розміри дещо більші: від 15×14,5 см до 17×16 см, середня товщина цих плиток 3,3×3,5 см. Беручи за основу характер зображення, дослідники у зазначених типах виокремлюють декілька варіантів²³. Цікавим є те, що локалізація ГКП цих двох типів відрізняється: плитки I типу зосереджені на терені поблизу Успенського собору, а II тип в основному віднайдений під час археологічних досліджень урочища Золотий Тік. Це в свою чергу дало змогу науковцям висунути гіпотезу, що ГКП I типу були покриттям підлоги Успенського собору²⁴, а плитки II типу становили облицювальний матеріал стін літописної церкви Спаса²⁵. ГКП з колекції Археологічного музею належать саме до II типу (окрім плитки № 5, яка відноситься до I типу). Одна з цих плиток фрагментарно вкрита поливою (№ 11), що менш характерно для даного типу. Приміром, у фондах Історичного музею Національного заповідника “Давній Галич” налічується лише 9 аналогічних екземплярів²⁶.

Ще однією важливою проблемою є фактор зовнішніх впливів у іконографії та семантичному навантаженні ГКП. У цьому питанні дослідники також не дійшли згоди. До прикладу, І. Старчук вважав, що деякі особливості декору та семантики зображень ГКП формувалися під впливом мистецтва Сасанідського Ірану²⁷. Водночас низка науковців (М. Малевська, П. Раппопорт²⁸, М. Фіголь²⁹) висуває тезу про сильний зв’язок цього виду галицького керамічного виробництва з романським мистецтвом. Ще іншої позиції дотримується О. Кошовий, на думку якого головним джерелом художнього змісту та композиційних схем ГКП були візантійські керамічні вироби кінця I–початку II тисячоліття н. е.³⁰ Однак, буде логічним у цьому випадку говорити про переплетення різноманітних зовнішніх впливів й

²³ Малевская М. В., Раппопорт П. А. Декоративные керамические плитки древнего Галича. – S. 87–92.

²⁴ Там же. – S. 92.

²⁵ Гончаров В. К. Археологічні дослідження древнього Галича в 1951 р. – С. 30.

²⁶ Ткачук Т. М., Тимус К. Л. Галицькі керамічні плитки із рельєфними зображеннями та гончарні клейма. – С. 6.

²⁷ Старчук І. Д. Мистецькі пам’ятки феодального Галича. Ч. 1. Керамо-пластичні плитки. – С. 28–66.

²⁸ Малевская М. В., Раппопорт П. А. Декоративные керамические плитки древнего Галича. – S. 95–96.

²⁹ Фіголь М. Мистецтво стародавнього Галича. – К., 1997. – С. 128.

³⁰ Кошовий О. П. Галицькі керамічні плитки XII–XIII ст. (Генеа. Іконографія. Семантика). – С. 11; Його ж. Керамічні плитки стародавнього Галича: підходи здалека // Медобори і духовна культура давніх, середньовічних слов’ян. Матеріали наукової конференції (8–9 жовтня 1998 р., Гримайлів). – Львів, 1998. – С. 170–175.

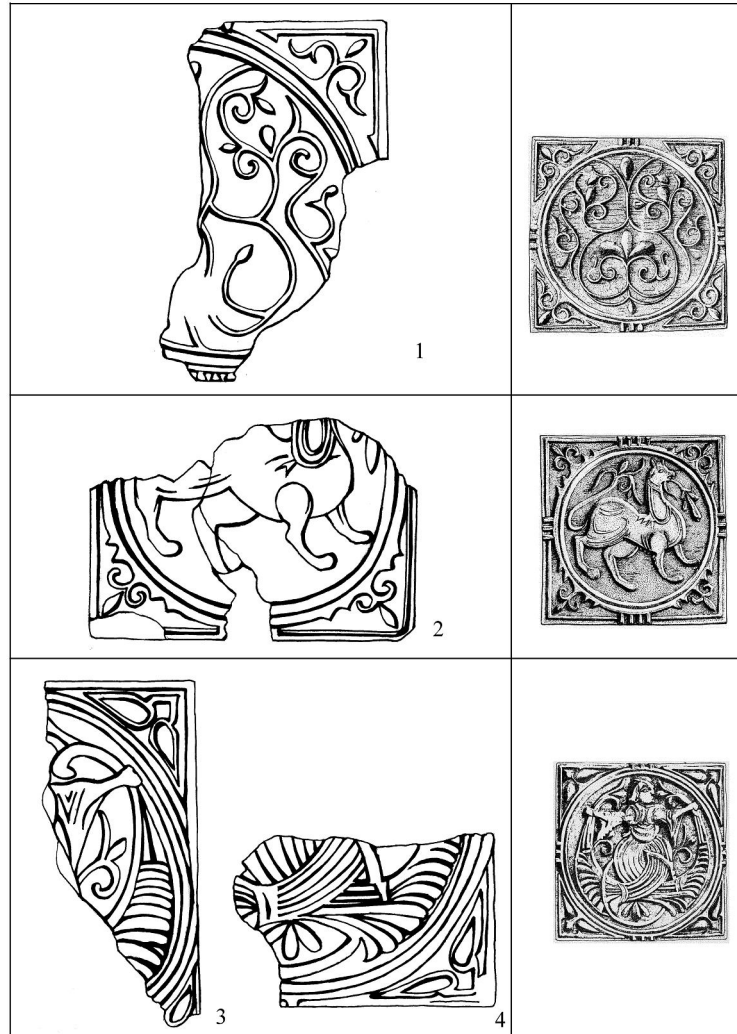

Рис. 3. Зображення райського куща (1), лева (2) та сирен (3–4) на ГКП з колекції Археологічного музею Львівського університету та їх реконструкції.

Fig. 3. Images of the paradisiacal bush (1), lion (2), sirens (3–4) on the halician ceramic tiles from the collection of the Archaeological museum of Lviv University and their reconstructions.

виникнення на цій основі такого самобутнього та унікального явища у руській керамології як ГКП.

Починаючи з XII ст. у руському мистецтві, як зрештою і у візантійському, з'являються образи, досить таки віддалені від

антропоморфізму³¹. Яскравим прикладом таких тенденцій є зооморфні зображення на ГКП: грифонів, орлів, левів та сирен. Ці образи, за означенням Ж. Ле Гоффа, входили до сфери “чудесного” (*le merveilleux*) в уяві середньовічної людини³². Зауважимо, що і на Заході, і на Русі сутність середньовічного символізму головно була однаковою³³. Тому напевно доцільним буде залучення відображення цих тварин у західних бестіаріях для характеристики ГКП. Практично усі фігури на ГКП розташовані в колі (часто, подвійному), оточеному чотирикутником. Згідно християнської інтерпретації, чотирикутник – це Земля, над яким розташоване кругле склепіння³⁴.

Грифон. На ГКП з Археологічного музею зустрічається у двох варіантах: орлогрифи (№ 1, 3) та грифозмій (№ 6). Плитки № 1–3 дають можливість скласти загальний образ крокуючого орлиноподібного грифона. Його зображення повернуто праворуч (за винятком № 5), орлина голова грифона має такі характерні ознаки як вузьку борідку та вуха (роги?). Голову від тіла відділяє рельєфна стрічка, від якої відходять вертикальні смуги, серпоподібні крила тварини розпростерті. Почасти грифони розміщені посеред рослинних паростків (№ 1, 4), а єдиний простежений хвіст закінчується роздвоєним паростком та великими криноподібними пальметами (№ 2). В середньовічному церковному мистецтві грифон був досить популярним персонажем. Щодо інтерпретацій його семантичного навантаження, то тут думки дослідників розходяться. Т. Ткачук і Т. Тимус вказують, що образ грифона на ГКП міг символізувати Ісуса Христа³⁵. Однак, вважаємо за можливе піддати сумніву безапеляційність такого трактування. В цьому контексті доречною буде думка російської дослідниці А. Маціної: “...відважний і непереможний, помічник героїв зі світу людей, грифон все ж залишається образом суперечливого характеру і може символізувати як Спасителя, так і Антихриста...”³⁶. Хоча у середньовіччі тваринний світ найчастіше бачився як сфера зла³⁷. В цьому руслі логічною є теза О. Овчинникова, який припускає, що грифон на ГКП був відображенням

³¹ Вагнер Г. К. Проблема жанров в древнерусском искусстве. – М., 1974. – С. 152.

³² Ле Гофф Ж. Средневековая уява. – Львів, 2007. – С. 43–44.

³³ Лихачев Д. С. Средневековый символизм в стилистических системах Древней Руси и пути его преодоления (к постановке вопроса) // Академику Виктору Владимировичу Виноградову к его шестидесятилетию. – М., 1956. – С. 166.

³⁴ Ткачук Т. М., Тимус К. Л. Галицькі керамічні плитки із рельєфними зображеннями та гончарні клейма. – С. 33.

³⁵ Там само. – С. 34.

³⁶ Маціна А. И. Грифон: К содержанию образа // Вестник Челябинского государственного университета. История. – Челябинск, 1999. – № 1. – С. 22.

³⁷ Ле Гофф Ж. Цивилизация средневекового Запада. – Екатеринбург, 2007. – С. 403.

нечистої сили і мав чітко виражені диявольські риси³⁸. Думка Р. Демчука про те, що грифон як міфологічний символ Олександра Македонського був своєрідною емблемою руських князів й тому присутній у тогочасному сакральному мистецтві³⁹, є досить оригінальною, однак хибує на брак доказів.

На плитці № 6 бачимо фрагмент зображення крокуючого грифозмія. Цей образ найбільш складний для розуміння. Можливо, він символізував людину, котра подібно до змії скидає з себе стару шкіру і проходить через багато випробувань до Христа⁴⁰. Припускаємо, що рельєфні зображення грифонів на ГКП з Археологічного музею виконані в різних матрицях, однак композиційно та стилістично вони пов'язані.

Орел у геральдичній позі. На ГКП з Археологічного музею орел – другий за популярністю персонаж, він зображений на 4 плитках (№ 7–10). Голова птаха, який розташований серед рослинних паростків (№ 7, 9, 10), повернута праворуч, крила розпростерті. Цікаво, що в одному випадку праве крило, на відміну від лівого, орнаментоване вертикальними смугами (№ 8). На тулубі помітні хвилеподібні лінії, які вочевидь символізують оперення (№ 7). Хвіст орла розпущений, пір'їни зображені у вигляді видовжених смуг із заокругленими краями, між ними помітні дві лапи. Плитки зі схожим зображенням віднайдено у Василеві⁴¹. Щодо семантичного змісту, то в християнстві орел – насамперед символ Воскресіння. Таке трактування образу засновано на легенді, згідно з якою орел, літаючи поблизу сонця і омиваючись у воді, періодично повертає собі молодість. Як птах, що літає вище всіх і може, не моргаючи, дивитись на сонце, орел символізує Христа. Окрім того, цей образ – емблема євангелиста Іоана, який досяг неймовірних висот у роздумах про Божественну природу Спасителя⁴².

Лев. Зображення лева бачимо лише на одній плитці (№ 8). З огляду на семантичне навантаження ГКП, вважаємо, що це – лев, а не пантера (інтерпретація Т. Ткачука, К. Тимус)⁴³. На нашій плитці збереглась лише нижня частина зображення: бачимо тут лева в динаміці, він має сильні, пружні лапи, поздовжні смуги на тулубі, які, ймовірно, символізують м'язи. На фрагменті плитки помітно частину рослинного паростка, який проростає з

³⁸ Овчинников О. Г. Семантика галицьких керамічних плиток // Галич і Галицька земля. – К.; Галич, 1998. – С. 95.

³⁹ Демчук Р. В. Середньовічна світоглядна парадигма у сюжетах башт Софії Київської // Наукові записки Національного університету “Києво-Могилянська академія”. – К., 2006. – Т. 49. Теорія та історія культури. – С. 50.

⁴⁰ Ткачук Т. М., Тимус К. Л. Галицькі керамічні плитки із рельєфними зображеннями та гончарні клейма. – С. 35.

⁴¹ Тимошук Б. А. Декоративные плитки XII–XIII вв. из Василева. – С. 112–113, рис. 48.

⁴² Орел // Королев К. Энциклопедия символов, знаков, эмблем. – М., 2006. – С. 400.

⁴³ Ткачук Т. М., Тимус К. Л. Галицькі керамічні плитки із рельєфними зображеннями та гончарні клейма. – С. 33.

його пащі. Зазначимо, що О. Овчинников зауважив цікаву схожість між художнім виконанням лева та грифона на ГКП⁴⁴. У християнській символіці лев – новозавітний символ євангеліста Марка⁴⁵. Однак образ лева, як і єдиного рога, мав дуалістичний сенс. Будучи символом сили та чистоти, з одного боку, він також міг уособлювати жорстокість⁴⁶. Наприклад, у книгах Старого Завіту він все частіше виступає символом покарання грішників⁴⁷.

Сирена. На двох керамічних плитках (№ 13, 14) присутній ще один фантастичний персонаж – сирена. На одному з фрагментів помітно як сирена тримає рукою себе за риб'ячий хвіст (№ 13), а на іншому – бачимо переплетення її хвостів (№ 14). Зображення декоровано рослинними паростками. У християнській міфології сирени зображалися як співочі птахи з людською головою (про них згадують і Тертуліан, і Кирило Александрійський)⁴⁸. Але вже в XII ст. в Європі сирени втрачають пташиний тулуб, їх назва та функції переходять на іншу фантастичну істоту – морську діву наяду, яка у первинному варіанті мала два хвости. Наяда була символом морального гріха – перелюбу. Також вона була постійним нагадуванням християнину про долю тих, хто жив розбещеним життям⁴⁹. Цікаво, що на ГКП I типу (за М. Малевською, П. Раппопортом) бачимо сирен як птахів з жіночою головою, а вже II тип має зображення наяд.

На одній з плиток зображено рослинний орнамент (№ 11), який дослідники означають як *райський куц*⁵⁰. В цьому контексті варто згадати думку О. Герія, який вважає, що численні рослинні орнаменти сакральних споруд, зокрема Софії Київської, вказують на те, що біблійне уявлення про рай як місто доповнюється слов'янськими уявленнями про рай як Небесне дерево⁵¹. Криноподібними формами завершуються хвости багатьох тварин, зображених на ГКП. Крини (лілеї) розташовані і по кутах ГКП, вони були одним з багатьох символів Богоматері та, особливо, непорочного зачаття та народження Христа⁵².

Бачимо, що символізм зображень ГКП сформувався в руслі християнської ідеології. У середньовіччі, коли есхатологічні уявлення у

⁴⁴ Овчинников О. Г. Семантика галицьких керамічних плиток. – С. 95.

⁴⁵ Лев // Королев К. Энциклопедия символов, знаков, эмблем. – С. 162.

⁴⁶ Ле Гофф Ж. Цивилизация средневекового Запада. – С. 403–404.

⁴⁷ Овчинников О. Г. Семантика галицьких керамічних плиток. – С. 95.

⁴⁸ Ясинській І. Сирены и сирины // Мир искусства. – СПб., 1899. – № 3–4. – С. 18.

⁴⁹ Овчинников О. Г. Семантика галицьких керамічних плиток. – С. 95.

⁵⁰ Ткачук Т. М., Тимус К. Л. Галицькі керамічні плитки із рельєфними зображеннями та гончарні клейма. – С. 35.

⁵¹ Герій О. О. Відображення символіки Світового дерева у системі орнаменталізації українських храмів XI–XII ст. // Науковий вісник НЛТУ України. Символ дерева у світовій культурі та художній творчості. – Львів, 2006. – С. 35.

⁵² Ткачук Т. М., Тимус К. Л. Галицькі керамічні плитки із рельєфними зображеннями та гончарні клейма. – С. 33.

суспільстві були доволі потужними, ціна гріха стала надто великою. Тому, зображені на ГКП тварини та фантастичні істоти слугували християнам постійним нагадуванням як про можливе блаженство, так і про покарання за скоєні гріхи. Плитки з Археологічного музею Львівського університету, зважаючи на збереженість рельєфу, вочевидь слугували елементами вертикального декорування інтер'єру сакральних архітектурних об'єктів. Попри те, що ці артефакти, ймовірно виготовляли в різних матрицях, їх зображення відзначаються виразною композиційною та стилістичною єдністю. З огляду на сказане вище, дослідження ГКП є одним з важливих кроків у справі вивчення матеріальної та духовної культури Галицько-Волинської держави.

КАТАЛОГ ГКП З КОЛЕКЦІЇ АРХЕОЛОГІЧНОГО МУЗЕЮ ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Опис каталогу:

Порядковий номер плитки.

A. Зображення.

B. Розміри збереженої частини, см.

C. Номер рисунку⁵³.

D. Польовий шифр.

E. Інвентарний номер музею.

F. Коментарі.

– відомості відсутні.

- 1) **A.** Орлиноподібний грифон з вузькою борідкою і хвостом, який закінчується роздвоєним паростком і шишечкою біля основи. Зображення розміщене в подвійному колі, оточеному чотирикутником, в збереженому куті якого видніється паросток. **B.** 15,8×7,9; товщина – 4,3. **C.** Рис. 1, 1. **D.** Крилос – 1947, тр. III, шт. 6, кв. 7. **E.** № 16921. **F.** Зберігся фрагмент плитки з верхньою частиною зображення.
- 2) **A.** Грифон з хвостом, який закінчується роздвоєним паростком та великими криноподібними пальметами. Зображення розміщене в подвійному колі, оточеному чотирикутником, в збереженому куті якого видніється лілея. **B.** 11,6×9,3; товщина – 4,0. **C.** Рис. 1, 2. **D.** Крилос, № 148/17. **E.** № 16922. **F.** Зберігся фрагмент плитки з боковою частиною зображення.
- 3) **A.** Орлиноподібний грифон з вузькою борідкою. Зображення розміщене в подвійному колі, оточеному чотирикутником, в збережених кутах якого видніються паростки. **B.** 15,6×10,2; товщина – 4,2. **C.** Рис. 1, 3. **D.** Крилос – 1938, 3 шт. **E.** № 16923. **F.** Зберігся фрагмент плитки з боковою частиною зображення.

⁵³ Представлені на рисунках реконструкції виконані Т. Трошкіною (за Малевская М. В., Раппопорт П. А., 1978).

- 4) **А.** Грифон, з грудей якого проростає рослинний паросток (?). **В.** 6,4×5,6; товщина – 1,1. **С.** Рис. 1, 4. **Д.** Крилос, Кв. А. **Е.** № 16924. **Ф.** Плитка сильно ушкоджена, зберігся лише фрагмент підтрикутної форми.
- 5) **А.** Грифон, зображення якого розміщено в чотирикутнику. **В.** 10,3×8,0; товщина – 2,2. **С.** Рис. 1, 5. **Д.** – . **Е.** №16925. **Ф.** Зберігся фрагмент плитки з нижньою частиною зображення. Плитка покрита поливою темно-зеленого кольору.
- 6) **А.** Грифозмій. Зображення розміщено в подвійному колі, оточеному чотирикутником. **В.** 13,5×8,1; товщина – 3,9. **С.** Рис. 1, 6. **Д.** – . **Е.** № 16926. **Ф.** Зберігся фрагмент плитки з нижньою частиною зображення.
- 7) **А.** Орел, розташований посеред рослинних паростків. Зображення розміщено в подвійному колі, оточеному чотирикутником, в куті якого видніється лілея. **В.** 9,4×9,2; товщина – 4,9. **С.** Рис. 2, 1. **Д.** Крилос – 1947, тр. III, кв. 8. **Е.** № 16927. **Ф.** Зберігся фрагмент плитки з верхньою частиною зображення.
- 8) **А.** Орел. Зображення розміщено в подвійному колі, оточеному чотирикутником, в кутах якого видніються лілеї. **В.** 15,6×8,5; товщина – 5,0. **С.** Рис. 2, 2. **Д.** Крилос – 1947, кв. – Б, шт. – 5, тр. – III, №180/2. **Е.** № 16928. **Ф.** Зберігся фрагмент плитки з верхньою частиною зображення.
- 9) **А.** Орел, розташований посеред рослинних паростків. Зображення розміщено в подвійному колі, оточеному чотирикутником, в кутах якого видніються лілеї. **В.** 15,4×15,3; товщина – 4,9. **С.** Рис. 2, 3. **Д.** Крилос – 1947, тр. III, №183/8. **Е.** № 16929. **Ф.** Зберігся фрагмент плитки (дві цілі сторони) з нижньою та боковою частиною зображення.
- 10) **А.** Орел, розташований посеред рослинних паростків. Зображення розміщено в подвійному колі, оточеному чотирикутником, в куті якого видніється лілея. **В.** 11,7×8,5; товщина – 4,3. **С.** Рис. 2, 4. **Д.** Крилос – 1947, майст., №177/3. **Е.** № 16930. **Ф.** Зберігся фрагмент плитки з нижньою частиною зображення.
- 11) **А.** Райський кущ. Зображення розміщено в подвійному колі, оточеному чотирикутником, в куті якого видніється паросток з шишечкою біля основи. **В.** 15,7×9,1; товщина – 3,9. **С.** Рис. 3, 1. **Д.** Крилос – 1938, 3 тр. **Е.** № 16931. **Ф.** Зберігся фрагмент плитки, який частково вкритий поливою світло-зеленого кольору.
- 12) **А.** Лев. Зображення розміщено в подвійному колі, оточеному чотирикутником, в кутах якого видніються лілеї. **В.** 14,5×10,0; товщина – 3,7. **С.** Рис. 3, 2. **Д.** Крилос – 1938, 3 тр. **Е.** № 16932. **Ф.** Зберігся фрагмент плитки з нижньою частиною зображення.
- 13) **А.** Сирена, яка рукою тримає себе за хвіст, з якого проростає паросток. Зображення розміщено в подвійному колі, оточеному чотирикутником, в кутах якого видніються переплетені, стилізовані клини. **В.** 15,0×7,1; товщина – 4,1. **С.** Рис. 3, 3. **Д.** Крилос, Зт. Тік – 1938, 3 тр. **Е.** № 16933. **Ф.** Зберігся фрагмент плитки з боковою частиною зображення.
- 14) **А.** Сирена. Зображення розміщено в подвійному колі, оточеному чотирикутником, в кутах якого видніються переплетені, стилізовані клини. **В.** 12,1×9,1; товщина – 3,8.

С. Рис. 3, 4. **Д.** Кринос – 1947, тр. – III, шт. – 6, кв. – 8. **Е.** № 16934. **Ф.** Зберігся фрагмент плитки зі зображенням переплетення хвостів сирени.

**HALICIAN CERAMIC TILES FROM THE COLLECTION OF THE
ARCHAEOLOGICAL MUSEUM OF LVIV UNIVERSITY
(MATERIALS TO THE CATALOGUE)**

Vitalii LIASKA

Olga MINEIKO

Halyna VITVITSKA

*Ivan Franko National University of Lviv
1, Universytetska str, Lviv, 7900, Ukraine
e-mail: soler@ukr.net*

Ceramic tiles are important component of decorating in sacred monumental architecture of Princely Halych. The article presents the description and typology of the tiles, which came from the excavations in Krylos in 1938 and 1947, and are kept in a collection of the Archaeological museum of Lviv University. Theirs place among the same monuments is analized, a special attention is concentrated on the semantics of pictures.

Key words : Halych, ceramic tiles, sacred architecture, semantics, catalogue.

**ГАЛИЧСКИЕ КЕРАМИЧЕСКИЕ ПЛИТКИ ИЗ КОЛЛЕКЦИИ
АРХЕОЛОГИЧЕСКОГО МУЗЕЯ ЛЬВОВСКОГО УНИВЕРСИТЕТА
(МАТЕРИАЛЫ К КАТАЛОГУ)**

Виталий ЛЯСКА

Ольга МИНЕЙКО

Галина ВИТВИЦКАЯ

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Университетская, 1, Львов 79000, Украина
e-mail: soler@ukr.net*

Керамические плитки были важным элементом декора сакральной монументальной архитектуры княжеского Галича. В статье подана опись и типология плиток из раскопок в Крылосе 1938 и 1947 гг., которые находятся в коллекции Археологического музея Львовского университета. Проанализировано их место среди аналогических памятников, особенное внимание авторы сконцентрировали на семантике изображений.

Ключевые слова: Галич, керамические плитки, сакральная архитектура, семантика, каталог.

Стаття надійшла до редколегії 14.09.2009

Прийнята до друку 10.10.2009